



Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 11

PUDUNGWANA 2016

**SESOTHO PUO YA LAPENG
PAMPIRI YA 1**

MATSHWAO: 70

NAKO: dihora tse 2



Pampiri ena e na le maqephe a 9.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse tharo, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho tsa puo le ditlwaelo tsa tshebediso ya puo	(30)

2. Araba dipotso TSOHLE.

3. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.

4. Seha mola qetellong ya karolo e NNGWE le e NNGWE.

5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha di nomorilwe pampiring ya dipotso.

6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

Metsotso e 50 ho araba KAROLO YA A
Metsotso e 30 ho araba KAROLO YA B
Metsotso e 40 ho araba KAROLO YA C

9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehlwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang ho tema ka nngwe.

TEMA YA 1

Bala tema e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso.

DIKAMANO TSA LERATO

Hara letsatsi la letetere tlase mane phuleng moo moduwane o atlehileng teng, ho ne ho dutse Thetso le Morongwe. Mohlang oo mamina a ne a kopane le meokgo, ntja di nyeka malwala. Morongwe a thola a sheba Thetso a re, "Jwale ke tla etsa jwang ha e le moo ke se ke le tjee? Thetso a araba ka bokgutshwanyane a re, bohlaswa bona ke tla bo hleka." Morongwe a botsa, "o tla bo phutha jwang hle motho wa Modimo?" "Ke tla o nyala hle motho wa Modimo, beso ba tla tla heno ba tlo buisana le ba heno, re nto nyalana."

Thetso o bua tjena a etsa tsuonyana robala tse ding di robetse. O ne a etsa hore ba arohane ba ntse ba thabelane. Ha ba arohane e mong le e mong a kgutlela habo, jwale Thetso a qala ho ipotsa dipotso. A ipotsa hore ha a se a itlamme ka manyalo a mangata tjena, ebe o tla sebetsa ditaba jwang. Thetso o ne a rerile ho tla tsebisa Morongwe ka tsa lenyalo la hae le kgarebe e nngwe mme ditaba tsa kwallwa ka sefubeng ke meokgo ya Morongwe. Le ha ho le jwalo tsona tsa nna tsa tswela pele, mafelo a beke yona eo lenyalo la bona la be le qala ho hoeletswa kerekeng. Thetso o ne a se a sa le behe habo Morongwe. Morongwe ke ho makalla taba ya ho nyamela hwa Thetso, a qoqa taba ena le motswallae Pontsho. "Pontsho ngwaneso, o a tseba hore esale ke qetela ho bona Thetso mohlang ola o re fetang re dutse tlasa moriti wa difate tsela tse phuleng." E, ke a tseba hore ho tela motho eo o mo ratang ke ntho e thata ngwaneso." Ke Pontsho eo a araba Morongwe.

"O ne o ka bua jwalo ha e ne e ba re arohane le Thetso, morero wa rona wa lenyalo o se o le haufi ho latela mathata ao re seng re teane le ona." Le wena o tliho o nyala? Ke Pontsho eo a botsa a maketse. Athe o nyala mang hape?" Morongwe a botsa a fehile matshwafo. Pontsho a mo bolella hore o nyala ngwanana wa Maboloka mafelong a beke. Morongwe a thothomela, a hema ka thata, meno a otlana yaka motho ya hatseseng haholo, a ba a lla, mme Pontsho a leka ho mo kgothatsa ka hore o ntse a tla iphumanela motho. Morongwe a re a ka mo fumana kae motho ha a se a le tjee, a realo a mo phetlela mpa e neng e sa bonahale. Pontsho a fellwa ke matshediso, esale ba thotse ba tjamelane, ba tletswe ke maswabi, qetellong ba arohane ho se puo, e mong le e mong a ya habo.

Bosiu ba letsatsi leo, ya eba bo bolelele ho feta ohle ho Morongwe. E ile ya re ha bo wela fatshe, a tsoha a itlhatswa, a apara hantle, a kena tseleng e yang Maboloka. A tsamaya jwalo letsatsi la ba la phahama. Ha a fihla ka hara motse ho ne ho thotse ho itse nyele. A leba kerekeng moo ho neng ho phethesela haholo. A fihla a kena ka kerekeng nakong eo ho neng ho thotse ho itse tu, e le moo banyalani bana ba qetang ho tlamahangwa ka lenyalo. A kena a matha ho leba hodimodimo ho moruti le banyalani. Ha duma ka kerekeng, batho ba hweshetsa. Thetso a fufulelwa, hang a be a le metsi, a kwenya moya ka thata.

Morongwe a fihla a wela maotong a moruti ka selo se bohloko a re, “ntate moruti ke na le ditaba tse thata le motho enwa, ke kopa hore o se ke wa ntshetsa lenyalo lena pele.” Ntate wa Thetso a ema a fihla a hulanya Morongwe. Ka ho panya ha leihlo, ba habo Thetso ba be se ba hometse Morongwe ba bile ba se ba ntse ba mo otlala. Baholo ba kereke ba leka ho namola empa ba hlolwa. Moruti a phokola sefela, phutheho ya se dumela, a fana ka mohau a nto kwala tshebeletso ya letsatsi leo.

Mmatsetlane mokgotsi wa lelapa labo Morongwe, a omana a re bana ba habo Thetso ba se ke ba bolaya ngwana enwa wa batho. A qekisa Morongwe, a ya le yena ha hae, ha ba fihla a mo fehlela motoho. Ha shwalane e tshwara, ba qhaneha dipere ba ya habo Morongwe. A hlalosa batswadi ba Morongwe tsohle tse etsahetseng. Moqoqong o molelele wa lelapa ho ile ha ba ha hlahella hore Morongwe o ithwetse. Mmatsetlane a eletsa hore Morongwe a iswe ha rakgadiae Qatjha's Nek, a tloswe mahlong a dira, a tle a kgutle ha a se a pepile.

[E qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa bukeng ya Molatswisi ka M.A Modise le ba bang 1992:33–39]

- 1.1 Kamano e pakeng tsa Thetso le Morongwe ke ya mofuta ofe? (1)
- 1.2 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethileng Polelo ena: “ntja di nyeka malwala” e bolela hore ...
 - A dintja di lapile.
 - B dintja di loma batho.
 - C dintja di hlaba moholo.
 - D ditaba di mpe. (1)
- 1.3 Diketso tsa Thetso di tshwanela lebitso la hae jwang? (2)
- 1.4 Lenyalo leo ho buwang ka lona temeng ee le ne le tshwaretswe motseng ofe? (1)
- 1.5 Qolla polelo ho tswa temeng e bontshang hore Morongwe e ne e le mokgatjhane. (2)
- 1.6 Akaretsa ka polelo e LE NNGWE mawala a entsweng ke Morongwe ho leka ho emisa lenyalo la Thetso. (2)
- 1.7 Puo e reng: “batho ba hweshetsa” e bolela eng? (2)
- 1.8 Na o ka re batho ba habo Thetso ba ile ba etsa ntho e ntle ka ho otlala Morongwe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.9 Bolela hore polelo ena ke **nnete** kapa ke **mafosi** o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. “Mme Mmatsetlane o ile a ema Morongwe nokeng.” (2)
- 1.10 O nahana hore ke ditlamorao dife tse bosula tse ka tliswang ke seo Thetso a se entseng ho Morongwe bophelong ba hae? (2)
- 1.11 Ho ya ka tema ee, Mmatsetlane o amana jwang le ba habo Morongwe? (1)
- 1.12 Ke thuto efe eo o ka reng o ithutile yona ditabeng tsa tema ee? (2)

TEMA YA B

Boha le ho bala tema e latelang ebe o araba dipotso tse e latelang.



[Se qotsitse le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng ya *Successful English*: L. Dilley le ba bang:2006:39]

- 1.13 Bolela ntho e LE NNGWE e bontshang hore ditaba di mpe setshwantshong se ka hodimo? (1)
- 1.14 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethileng. Bana ba holelang tlasa maemo a tshwanang le a setshwantshong, bongata ba bona bo atisa ho ...
- A sebeta hampe dithutong.
 B tsamaya sekolo hantle.
 C sebeta hantle dithutong.
 D pasa ka dinaledi. (1)
- 1.15 Bolela ntho e LE NNGWE e yeng e susumetse banna ho etsa ketso e tshwanang le ena e etsahalang setshwantshong. (2)
- 1.16 See se etsahalang setshwantshong se ka tlalehwa lefapheng lefe la mmuso? (1)
- 1.17 Bapisa ditaba tsa tema ya B le tsa tema ya A, mme o bontshe ho fapana ha tsona. (2)
- 1.18 Ekaba sepheo sa mosadi eo ya hlahileng ka fesetere ke sefe? (1)
- 1.19 O nahana hore ke bohato bofe bo ka nkuwang ke mmuso ho leka ho thibela see se etsahalang setshwantshong, ka ha se ya se ntse se ja setsi naheng ena ya Aforika Borwa? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang dintlha tsa sehlooho tse mabapi le ho atlehisa kgwebo selemong sa pele.

ELA HLOKO:

O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatsa tema ena e mabapi le dikeletso tsa ho atlehisa kgwebo selemong sa pele ka mantswe a sa feteng a 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mehopolo ya sehlooho, mme di hlahiswe ka tsela ya seratswana.
3. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

ATLEHISA KGWEBO SELEMONG SA PELE

Ditsebi mabapi le ditaba tse amang kgwebo, di re ho etsa dintho feela le ho se laole tjhelete hantle ke mathata a mabedi a katleho.

Di re ha o le mohwebi o ka atlehisa kgwebo ya hao ka hore o qale pele ka ho tseba ho etsa dipatlisiso ka batho bao o ba rekisetsang. O kene dieteng tsa moreki wa hao mme o mo tsebe. Tseba hore o kgola bokae, dilemo tsa hae, o dula kae le tsela eo a sebedisang tjhelete ka yona.

Taba e nngwe ke hore dipatlisiso tsa hao, ha di a tlameha ho o senyetsa tjhelete. Leka disebediswa tsa mahala tse inthaneteng kapa o etse disampole ka batho ba kerekeng, boikwetlisong, dikolong kapa diunibesithing. Le ha ho le thata ho fumana nako, ho bohlokwa ho lekola hore kgwebo ya hao e lebile kae, hore o tsamaisa spaza kapa internet cafe. Haeba phaello e sa lekana le ditjeho, o hloka bareki ba bangata le maano a sebedisang ho ba fumana le ho ba boloka. Ka hoo o lokela ho tseba le ho utlwisisa tsela ya ho bapatsa.

Ntho e nngwe e qhekanyetsang ya ho laola kgwebo e qalang ke tshebediso ya tjhelete. Ho sheba tshebediso ya tjhelete ho bohlokwa hobane ha tjhelete e kenang ka kgwedi e sa anele ho tsamaisa kgwebo, ho ba boima ho e tsamaisa. Ho teha mohlala, ho ikgodisa tjhelete e nyane mme o tsetela e ngata kgwebong ho ka hodisa kgwebo. Ha o sa kgone ho ikopanyetsa dibuka sebedisa ditsebi hobane ho se di sebedisi hoba o batla ho boloka tjhelete ho shebahala ho sa ture, empa o tla lefa tjhelete e ngata ha nako e tsamaya.

Nahana le ka tsela e betere ya ho sebedisa nako ya hao, hore na o tlameha ho araba diimeile kapa ho rekisa. Tsena tsohle di thusa ho atlehisa kgwebo selemong sa pele.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa makasineng wa Bona ya Phupu 2015:64-65]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO.

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha tema e latelang o nto araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

Ha o na le moketjana wa bana kapa o bokeleditse maloko a lelapa, o **hloka SIMBA CHEESE TWIRLS** ke tatso e rothisang mathe ya kase e qhibidihang ka hanong la hao. E fumaneha mabenkeleng naha ka bophara ka R7.99 bakeng sa 110g.

SEHLAHISWA SA KGWEDI



[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa ho *BONA Sesotho*, Tlhakubele 2010: 108]

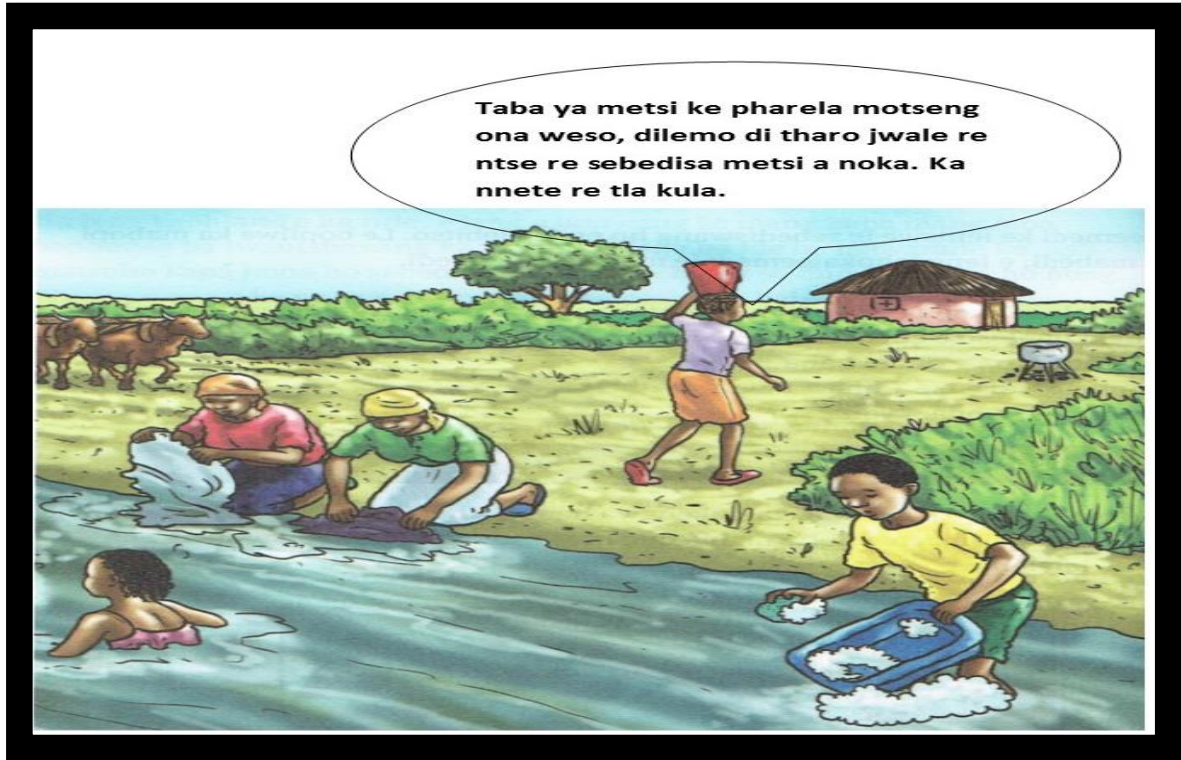
- 3.1 Ke sehlahiswa sefe se bapatswang temeng ee? (1)
- 3.2 Khamphane e bapatsang sehlahiswa see e bitswang? (1)
- 3.3 Bolela lewa le LE LENG feela la ho bapatsa le sebedisitsweng papatsong ena. (1)
- 3.4 Mmapatsi o bolelang ha a re sehlahiswa sena se fumaneha mabenkeleng naha ka bophara? (2)
- 3.5 Ebe bohlokwa ba mongolo o qatsohisitsweng papatsong ee ke bofe? (2)
- 3.6 Ho ya ka tema, sehlahiswa see se ka sebediswa mererong e fapaneng. Qotsa morero o LE MONG feela ho tswa temeng. (1)
- 3.7 Na o nahana hore tshebediso ya puo e sebedisitsweng papatsong ee e ka susumetsa bareki ho reka sehlahiswa see? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang o nto araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E



[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng ya *Dumelang* ka R.R.Mokolopo le ba bang 2013: 86]

- 4.1 Qolla dintho TSE PEDI feela tse etsahalang temeng ena. (2)
- 4.2 Ho ya ka tema ee, ke phano efe ya ditshebeletso e fokolang? (2)
- 4.3 Maikutlo a ngwanana eo ha a re “ka nnete re tla kula” puong ya hae ke afe? (2)
- 4.4 Bolela mafu A MABEDI feela a ka tshwarang batho ba motseng ona ka lebaka la phano ena e fokolang ya ditshebeletso. (2)
- 4.5 Ebe o sisinya hore batho ba motseng oo ba ka thuswa jwang mabapi le Phano ee e fokolang ya ditshebeletso? (2)

[10]

POTSO YA 5: PROSA

Bala tema ena ebe o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA F

Ditaba tsa teteko ya monnamoholo enwa di ile tsa aparela motse jwalo ka mollo wa hlaha. Batho ba bangata ba ne ba swabisitswe ke ho etswa hampe ha monnamoholo enwa ke bafenethi bana. Batho ba ne ba mo rata kaofela ka baka la tlhokomelo eo a neng a na le yona dipompong tsa motse ona empa a sa hirwa. Hape monnamoholo enwa o ne a boulella dipompo tsena ka mokgwa o makatsang. O ne a shapa bana ba bapallang ho tsona. Ha ba mmona, ba ne ba di bona matswele, ba tshola tlhako morong haholo feela.

Dinokwane tsena tsa ho teteka monnamoholo, di ile tsa tshwarwa mme tsa tliswa tlasa molao. Nyewe e ile ya kena hang hoba motetekuwa a lokollwe sepetlele. Lekgotleng la dinyewe ho ne ho tletse ka mokgwa o makatsang. Bongata ba batho bo ne bo sa tliswa ke lerato la ho tla mamela nyewe, empa bo ne bo bokanetse moo ho tla bona bana bana ba babe ba sa hlompheng moriri o moputswa. Batho ba ne ba tshwela ketso eo ba e entseng ka mathe.

Pele moahlodi a diha nyewe, o ile a kopa hore monnamoholo a hlahise maikutlo le kgopolo ya hae mabapi le batshwaruwa bana.

[E qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa bukeng ya *Letsetse*, C,L,J Mophethe 2007:57]

- 5.1 Bopa polelo mme o sebedise lentswe le ntshofaditsweng le le moeelong o mong osele. ‘Ditaba tsa teteko ya monnamoholo enwa di ile tsa aparela motse jwalo ka mollo wa **hlaha**. (1)
- 5.2 Ntsha lehlalosi polelong e latelang o be o le rehe: ‘O ne a shapa bana ba bapallang ho tsona’. (2)
- 5.3 Ngola polelo ena hape empa o e fetolele ho lekgathe lejwale: ‘Batho ba bangata ba ne ba swabisitswe ke ho etswa hampe ha monnamoholo enwa ke bafenethi ba hae.’ (1)
- 5.4 Qala polelo e latelang ka lentswe le ntshofaditsweng: ‘Batho ba ne ba tshwela **ketso** eo ba e entseng ka mathe ’ (2)
- 5.5 Polelong ena ‘Bongata bo ne bo sa tliswa ke lerato la ho tla mamela nyewe empa bo bokanetse ho tla bona bana bana **ba babe** ba sa hlompheng moriri o moputswa. Lentswe le ntshofaditsweng ke lekgethi. Ipopele polelo ka kutu e latelang ya kgethi: -fubedu (2)
- 5.6 Qetella polelo ena ka ho kenya leetsisamodumo le nepahetseng. Lekgotleng la dinyewe ho ne ho tletse ... (1)
- 5.7 Ngola polelo ena hape empa o e fetolele ho sekaotlwelo: Ha ba mmona ba ne ba di bona matswele. (1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE: 70